

XVII. YÜZYILIN İLK YARISINDA TOSKANA GRANDUKALIĞINDA TÜRK ESİRLER

Mikail ACIPINAR*

Özet

XIV. yüzyıldan itibaren Akdeniz’de Türkler ve İtalyan şehir devletleri arasında yoğun siyasi ve ticari ilişkiler yaşanmıştır. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’de bir deniz gücü olarak ortaya çıkışının ardından bu ilişkilerin boyutu da genişlemiştir. Bu dönemde, Akdeniz havzasında tartışmasız bir güç olarak varlığını kabul ettirmiş olan Türklerle olumlu veya olumsuz bir ilişki içinde olma mecburiyeti Floransa Devleti’ni de doğrudan etkilemekteydi. İki devlet arasında oldukça dostane bir şekilde başlayan münasebetler zamanla farklı boyutlar kazanmıştır. Makalede, bu ilişkiler neticesinde XVII. yüzyılın ilk yarısında Toskana korsanları tarafından esir edilen Türklerin özgürlüğüne kavuşturulması amacıyla yapılan girişimler ve bunların ticarete etkileri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı Devleti, Floransa, Toskana Grandukalığı, Akdeniz, Esaret*

Abstract

Turkish Slaves in Grand Duchy of Tuscany during the first half of the 17th Century

Intensive political and commercial relations had existed between the Turkish and Italian city states in Mediterranean after the 16th century. Especially after the Ottoman Empire appeared as a rising power in Mediterranean, dimensions of these relations had extended. Florence has been also affected by the obligation of having a negative or positive relationship with the Turks whose superiority in the Mediterranean region was accepted. Initial friendly relations which had begun between these two states, have gained different dimensions in time. In this paper, the attempts to save the Turks enslaved by Tuscan corsairs and the influences of these events in terms of commercial relations during the 17th century will be held.

Key Words: *Ottoman Empire, Florence, Grand Duchy of Tuscany, Mediterranean, Slavery*

Giriş

XVII. yüzyılın başlarında Akdeniz, Türk korsan gemileri ile Toskana Grandukalığı’na bağlı *St. Stephen Tarikatı Şövalyeleri*’nin¹ korsan gemileri

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bornova-İZMİR.

¹ İtalyanca ismi, “*I Cavalieri di Santo Stefano*” veya “*L’Ordine di Santo Stefano*”dur.

arasında cereyan eden sık ve şiddetli mücadelelere sahne oldu. Toskana Grandukası I. Ferdinando (1587-1609) döneminden itibaren bir devlet politikası olarak tarikat gemileri Osmanlı pazarlarına yeniden giriş yapabilmek ve Osmanlı idaresi ile doğrudan ilişkiler kurabilmek amacıyla denizlerde Türklere karşı saldırgan bir politika takip etmeye başlamıştı².

XVI. yüzyılda Kuzey Afrika'da Cezayir, Tunus ve Trablusgarb'da kurulan ocaklar yanında Fas topraklarının da bir kısmı kısa bir süre Osmanlı hâkimiyeti altında idi. Osmanlıların özellikle Akdeniz'deki siyaseti açısından bu ocaklarda teşkilatlanan Türk leventleri önemli bir rolü ifa etmekteydiler³. Oldukça karışık bir konu olmakla birlikte, bu dönemde Akdeniz'de faaliyet gösteren ve hem Hıristiyan hem de Müslüman dünyasında "korsan" olarak ifade edilen kimselerin aslında sadece başıboş seraseriler sürüsü olmayıp, siyasi bir otoriteye bağlı olarak çalışan denizciler oldukları da bilinmektedir⁴.

Devrin şartlarına göre farklılaşan güç dengeleri içinde Akdeniz havzasındaki irili ufaklı birçok siyasî teşekküle bağlı olarak veya bunlardan bağımsız bir biçimde hareket eden korsanların faaliyetleri, askerî ve siyasî baskı unsurları olarak ön plana çıkabilmekteydi⁵. Osmanlı ve Venedik gibi devletler için denizlerde ticari çıkarların korunmasının yanı sıra ordu için gereken askeri birlikler ile bunlara ait teçhizatın nakliyesinin sağlanması da çok mühim konulardandı. XVI. yüzyılda Adriyatik'te ortaya çıkan ve siyasi gelişmeler sonucunda XVII. yüzyılın ilk yıllarından itibaren başına buyruk gruplar halinde hareket etmeye başlayan Uskoklar, bu güvenliği oldukça ciddi boyutlarda tehdit etmekteydi. Habsburgların, Papa'nın da desteği ile, Türklere karşı Hıristiyan dünyasının savunucuları gözüyle baktığı Uskoklar, zamanla anlaşmazlığa düştükleri Venedikliler tarafından da haydut olarak nitelendirilmişlerdi⁶. Daha 1560'larda İtalya yarımadasında ticarî faaliyetler yürüten Türk tacirler Uskokların saldırılarına maruz kalıyor ve esir ediliyordu⁷.

² XVII. yüzyılın ilk yarısı boyunca Floransalı Medicilerin takip ettiği Akdeniz politikası için bkz. Mangio 2001, 113-128; Capponi 2001, 131-144.

³ XVII ve XVIII. yüzyıllarda Garb Ocakları'nın Avrupa Devletleri ile olan ilişkilerini ele alan bir çalışma için bkz. Bouazi 2002.

⁴ XVI. yüzyılda "korsan" kavramı için bkz. Bostan 2009, 17-19; Bostan 2004, 64; Bozkurt 2002, 210-211; Bazı zamanlarda Osmanlı idaresinin gönderdiği emirlere rağmen bu korsanlar başlarına buyruk hareket edebilmekteydiler. Bkz. Mantran 1988, 689.

⁵ XVI-XIX. yüzyıllar arasında Akdeniz'de "korsan" gruplarının işlevleri hakkında bkz. Bono 2006, 213-222. Ayrıca bkz. Altuğ 2005, 293-294.

⁶ Adriyatik'teki Uskok varlığı ve faaliyetleri hakkında daha kapsamlı bilgi için bkz. Bostan 2009, 97-113; Bracewell 2009; Ayrıca bkz. Şakiroğlu 1984, 101.

⁷ 25 Ağustos 1567 (19 Safer 975) tarihli Venedik Doju'na yazılan hüküm için bkz. BOA., MD VII, 41/116; Uskok saldırılarına karşı Hersek Beyi'ne yazılan 5 Şubat 1568 (6 Şa'bân 975) tarihli hüküm için bk. MD VII içinde bkz. 279/790. Avusturya Kralı'na yazılan nâme-i

Osmanlı Devleti'nde savaş dönemlerinde, gerek esas donanmaya katılmak gerekse belirli üslerde toplanmak suretiyle, levent ve korsan filolarından da destek alınmaktaydı. Denizlerde kontrolü ele geçirmek için yelken açan esas donanma devlete maddi yük getirmekte ve donanmanın zayıflamasına neden olmaktaydı. Levent ve korsan filoları ise bu olumsuz etkenleri en az seviyede yaşamaktaydı. Doğu Akdeniz'deki yönetimler tarafından korsan kaptanları ile resmi donanma kaptanları arasında açık bir ayırım yapılmaktaydı. Kıyı kesimlerindeki yerel idareciler merkezi idarenin politikası gereği olarak bu korsanlarla işbirliği halindeydi⁸. Akdeniz'de etkin olmaya çalışan en önemli güçler arasında hiç kuşkusuz Osmanlılar ve çeşitli İtalyan şehir devletleri ön sıralarda yer almaktaydı. Venedik ve Ceneviz gibi güçlü donanmalara sahip devletlerin yanı sıra belirli bir dönem için Floransa Devleti de bu mücadele içinde yer edinmeye çalışmış ve zaman zaman Osmanlı Devleti ile gerginlikler yaşamıştır⁹.

St. Stephen Tarikatı ve Türk Esirler

Osmanlı Devleti ile Floransa Devleti arasında yaşanan Akdeniz'deki mücadelelerde, Medici hanedanından Toskana Grandukası I. Cosimo (1537-1574)'nin çabalarıyla askeri ve ticari çıkarlar sağlamak amacıyla 1562 yılında resmen kurulan “*St. Stephen Şövalyeleri Tarikatı*” bir dönüm noktası oluşturmuştur. “*Kutsal Askeri (Deniz) Tarikatı*”¹⁰ olarak vücuda getirilen dini-askeri içerikli bu tarikatın merkezleri Pisa ve Livorno şehirleriydi¹¹. Tarikatın kuruluşundaki ilk amaç Türkler ve Kuzey Afrika'daki ocaklara karşı mücadele etmek, aynı zamanda Livorno limanındaki ticareti de korumaktı¹². Granduka I.

hümayûn için bkz. BOA., *MD VII*, 988/2729. Daha önce Osmanlı idaresine başvuran Venedikli idareciler güvenlik amacıyla “...nihayet kendü tarafımızdan Uskok eşkıyası ve gayri levendâti zabt u rabt eylemek için dört pâre kadırğa ta'yin eyleyelim” şeklinde taahhütte bulunmuşlardı. Buna karşılık iki devlet arasında “...vech-i meşrûh üzere ahidnâme-i hümayûnumuz virilüp ve iki taraftan muhâfazaya gemiler ta'yin olunup ol makûle Uskok eşkıyasına ve levend firkatelerine rast geldiklerinde içinde olanlar kılıçdan geçirilüp ve gemileri rast geldikleri mahalde ihrâk olunmağa...” karar verilmesine rağmen, XVII. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde, Venediklilerin bu ahde uymayıp dört kadırgayı muhafazadan kaldırmaları ve Uskoklara yardım etmeleri Osmanlı hükümetinin tepkisine neden olmuştu. Bkz. A.S.V., *Documenti Turchi*, Busta 10, no. 1184 ve 1185. Bu konuda ayrıca bkz. Bostan 2009, 110-117 (dipnot 49). 1184 nolu belgenin yeni harflere çevirisi için bkz. Bostan 2009, 201, Ek 30.

⁸ Brummett 2009, 141-151.

⁹ Bono 1987, 840.

¹⁰ Orijinal adı, “*Il Sacro Militare Ordine di Santo Stefano Papa e Martire*”.

¹¹ Diaz 1987, 192-302; Bono 2003, 41-81; Tarikatın Akdeniz'deki rolü hakkında bkz. Bono 2001, 21-29.

¹² Diaz 1987, 193.

Ferdinando (1587-1609), yüzyılın sonlarına doğru topladığı askerlerle kendi filosunu kurmuş ve St. Stephen Şövalyeleri'ni de emri altında toplamıştı. Öyle ki bu donanma 1599 yılında Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan Sakız Adası'nı bir süre kuşatmış fakat bazı nedenlerden dolayı ele geçirememiştir¹³.

XVII. yüzyılın başlarına gelindiğinde tarikatın artan faaliyetleri nedeniyle bölgede iki devlet arasındaki ilişkiler oldukça gerilmişti. Özellikle Garp ocaklarındaki Osmanlı yöneticileri ile Toskana Grandukaları arasında hızlı bir haberleşme trafiği yaşanıyordu. Bu yoğun trafiğin ana nedenleri arasında ticaret, esirler ve bunların esaretten kurtarılması konuları yer almaktaydı. Akdeniz'de meydana gelen korsan savaşları yalnızca bu denizde yelken açan askerî ve ticarî gemilere zarar vermek için değil aynı zamanda kıyılarda bulunan yerleşim birimlerine yönelik yağma saldırılarının korsanların geçim kaynağı olmasıydı. Bu nedenle saldırı korkusunu çok yakından hisseden İtalya kıyılarındaki birçok şehirde korunaklı kaleler inşa edilmiş ya da mevcut kaleler tahkim edilmişti. Şüphesiz bu savaşlardaki en kıymetli ganimet ele geçirilen esirlerdi. Bunların büyük kısmı Kuzey Afrika'daki Türklerin elinde bulunan Hristiyan ve Avrupa'daki çeşitli devletlerde alıkonulan Müslüman esirlerdi. Kuzey Afrika'daki şehirlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için esirler ve nitelikli zanaatkarlar oldukça hayati bir önem taşıyordu. Özellikle gemi yapımı ve tamirinde uzmanlaşmış dülger ve kalafatçılar ilk sırada gelmekteydi. Bu esirlerden bazıları zamanla kazandıkları güven sayesinde efendilerinin iş ve mallarının idaresinde çeşitli sorumluluklar üstlenebiliyorlardı. Örneğin, 1617 yılında Messinalı Andrea Melandrino, Tunus hâkimi Yusuf Bey'in başkatibi olarak hayatını devam ettiriyordu. 1625 yılında Cezayir'de karşımıza çıkan Giacomo Colombin de yirmi yıldan beri gemilerin kontrolünden sorumlu ustabaşı olarak Cezayir donanmasına hizmet vermekteydi. İtalya'daki Müslüman kölelere gelince, bunların büyük kısmı gemilerde küreğe konulduğundan Cenova'dan Livorno'ya, Civitavecchia'dan Napoli'ye uzanan denize kıyısı olan bölgelerde toplanmışlardı. Gemilerde kürek çekenlerin dışında kalanların belirli bir kısmı ise özel malikânelerde efendilerine hizmet ediyor veya dönem dönem Pisa Limanı'nda çeşitli işlerde çalıştırılıyordu. Bazen de Kuzey Afrika'daki İtalyanlar gibi güven ve sorumluluk isteyen işlerde kullanılıyorlardı¹⁴.

¹³ Kuşatmaya dair geniş bilgi ve resmi yazışmalar için bkz. Argenti 1934; Griswold 2000, 62-63; Tarihçi Mustafa Selânikî Efendi eserinde bu kuşatma hakkında bilgi vermekte fakat Floransa yerine "França" ismini kullanmaktadır. Bkz. Selânikî 1999, II, 805-806.

¹⁴ Angiolini 1997, 79; Bono 2000, 5; Osmanlı köle ticareti açısından Doğu Akdeniz'deki önemli köle pazarlarından birisi de Kıbrıs Adası idi. Farklı din ve milletten insanlar burada toplanarak köle pazarlarında satılırdı. Kıbrıs'taki köle pazarları ve ticareti için bk. Erdoğan 1998, 121-128.

Akdeniz'deki çeşitli milletlere mensup kişilerin korsanlık faaliyetleri neticesinde ele geçirilen tutsaklar arasında, küreğe konulan sıradan insanlar dışında idareciler, askeri kesimden kimseler ve din adamları dahi bulunabilmekteydi. Burada o dönemde İtalya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde Müslümanları tanımlamak için "Türk" adının yaygın bir şekilde kullanılmakta olduğunu da belirtmek gerekir. Etnik anlamı dışında "Türk" kelimesi Müslüman olan bütün toplumları ifade etmekte ve ele geçirilen köleler resmi kayıtlara bu isim altında yazılmaktaydı. Ele geçirilen esirler arasında Osmanlı tebaası olan Hıristiyan ve Yahudiler de bu devletler için "Türk" idiler. Akdeniz'de Osmanlı tebaası olarak yaşamını sürdüren Yunanlılar da, Hıristiyan olmalarına rağmen, esir muamelesi görmekten kurtulamamışlardı. Bu kadarıyla da kalmayıp onlar hem Türk hem de "imansız" kimseler olarak kabul edilmekteydiler¹⁵.

İşte çeşitli sınıf ve etnik gruplardan oluşan bu esir "Türkler", Toskana Grandukalığı'nın farklı şehirlerinde ev ve tarlalarda köle olarak çalıştırılırken çok önemli bir kısmı da St. Stephen Tarikatı'nın kadırgalarında kürekçi olarak hayatlarını sürdürmekte veya hayatta kalma mücadelesi vermekteydi. Tutsak düşen Türk esirlerin ilk toplanma yeri veya son durağı, Grandukalığın denize açılan en önemli kapısı olan Livorno limanı idi. Ayrıca, burası o dönem için Akdeniz'in en büyük hapishanelerinden birine sahip olması bakımından da kayda değerdir¹⁶. Büyük kısmı XVII. yüzyıla ait olan ve bu esirlerin serbest bırakılmalarını konu alan Floransa Devlet Arşivi'ndeki Türkçe belgeler az da olsa konuya ışık tutmaktadır. Bu Türkçe belgelerin varlığı ilk olarak İtalyan tarihçi *Alessio Bombaci*'nin dikkatini çekmiş ve 1939 yılında Tunus Vilayeti yöneticilerinden Medici dukalarına gönderilen beş adet belgeyi inceledikten sonra eski harflerle daktilo edip İtalyanca çevirilerini ekleyerek yayınlamıştır¹⁷. Bunun üzerinden kırk yıl geçtikten sonra *Aldo Gallotta* bu belgelerin devamı olarak, Cezayir Eyaleti yöneticilerinden Toskana Grandukaları'na gönderilen diğer bir kısım Türkçe belgeyi A. Bombaci'nin teşvikiyle yayınlamıştır¹⁸.

Kuruluşunun ardından St. Stephen Tarikatı Akdeniz'de akınlar düzenlemeye ve başarılı akınların ardından ele geçirdikleri esirleri ganimet olarak ülkelere götürmeye başlamışlardı. Toskana Grandukası'nın teşvikleriyle her yıl düzenli olarak Akdeniz'de Türklere karşı yapılan yağma

¹⁵ Ricci 2005, 7; Bono 2003, 60-65.

¹⁶ XVII. yüzyılın başlarında Cezayir ve Livorno arasındaki ilişkiler için bkz. Salvadorini 1982, 67-104; Ricci 2005, 122-133.

¹⁷ Bombaci 1939, 199-217 + 5 tıpkıbasım.

¹⁸ Tarafımdan incelenen Floransa Devlet Arşivi'ndeki Osmanlıca belgelerin tıpkıbasımları A. Gallotta tarafından yayımlandığı için, asıllarına yeniden atıfta bulunulmamıştır. Bkz. Gallotta 1979, 167-205+ XII tıpkıbasım.

akınları sonucunda ele geçirilen birçok Türk esir Livorno limanına götürülmekteydi¹⁹. İskenderiye'den Adriyatik'e kadar bu sularda seyreden Türklere ait askeri ve ticari gemiler tarikatın esas hedefleri arasındaydı. XVI. yüzyılda kuruluşlarının üzerinden henüz birkaç yıl geçmişken St. Stephen Şövalyeleri ele geçirdikleri bir Türk gemisinde 220 kişiyi tutsak etmişlerdi. İki yıl aradan sonra buna benzer bir deniz akınında da aynı derecede bir başarı elde etmişlerdi. 1602 yılına gelindiğinde İskenderiye civarında baskın yapılan iki Türk gemisinden 423 kişi dükalık topraklarına köle olarak götürülmüştü²⁰. Tarikat gemilerinin 1608 yılında Mekke'ye hacı taşıyan Türk gemilerini Rodos açıklarında ele geçirmeleri İstanbul'da gergin bir hava yaratmıştı. Ertesi yıl Osmanlı idarecileri arasında, Toskana korsanlarına karşı Hıristiyan dünyasında tepki uyandırmak umuduyla, Hıristiyan hacıların Kudüs'e gidişlerini engelleme konusunda fikirler ileri sürülmeye başlanmıştı²¹.

1611 yılında Floransa gemileriyle ittifak halinde Akdeniz'de sefere çıkan Malta kadırgaları Korint şehrini yağma etmişti. 1612 yılında ise bu defa Floransa kadırgaları Osmanlı Devleti'ne tâbi İstanköy Adası'na saldırarak kaleyi ele geçirmiş ve 1200 kişiyi esir almıştı. Yaşanan bu gelişmeler üzerine denize açılması emredilen *Kaptan-ı Derya Öküz Mehmed Paşa*, otuz kadırgadan oluşan bir donanma ile Floransalı kaptan Prospera'yı mağlup etmesine rağmen ertesi yıl Duka II. Cosimo (1609-1621)'nin emriyle hazırlanan altı kadırgadan müteşekkil düşman donanması Malta, Fransız ve İngiliz uyruklu gemicilerin de katılımıyla Akdeniz'e tekrar yelken açmıştı. Amaçları bir yıl önce Öküz Mehmed Paşa'nın ele geçirerek kırk kadar Floransalıyı idam ettirdiği Silifke'nin Ağa Limanı'na taarruz etmektir. Limanı muhasara eden düşman donanması oldukça fazla kayıp verdikten sonra burayı ele geçirmeyi başardı. Bu harekât sonucunda üç Türk kadırgası ellerine düştüğü gibi 300 kadar Türk de tutsak edilerek Floransa'ya götürülmüştü²².

Korsan faaliyetlerini her yıl düzenli olarak sürdüren Floransa kadırgaları en önemli vurgunlarını 1616-1617 yıllarında gerçekleştirdiler. Murad Reis'in Cezayir'e atanan yeni Paşayı Cezayir'e götürmekle görevli olan gemisi ile bir baş kadırga, Eğriboz Adası civarında şövalyeler tarafından 216 tutsakla birlikte ele geçirilmişti²³. 1633 Ekim ayı sonlarında şövalyelere ait kadırgalar Ege Denizi'nde, yedi saat süren bir mücadelenin ardından, her biri 450 tonluk iki Türk karamürselini ele geçirmişlerdi. Bu iki karamürselden fidye değeri yüksek

¹⁹ Galluzzi 1882, 187.

²⁰ Bono 1987, 840-41; Bono 2003, 84-85

²¹ Braudel 1990, 155.

²² Uzunçarşılı 1954, 148.

²³ Bono 2003, 89.

olan üç kadı ile birlikte 63 Türk esir edilmiş, 2850 Toskana altın *scudisine*²⁴ eşit değerde sekiz top kumaş ele geçirilmişti. Bu çatışmada ayrıca seksen Türk ve otuz Toskanalı hayatını kaybederken, Türklerin elinde bulunduğu anlaşılan, elli kadar Hıristiyan Rus da kurtarılmıştı²⁵. Bu akınlar sonraki yıllar boyunca da düzenli olarak birbirini takip etmişti. Doğu Akdeniz'den Toskana topraklarına giden binlerce Müslüman ve Türk esirin artık kurtarılmayı beklemekten başka çareleri kalmamıştı.

Esaretten Özgürlüğe Bir Mücadele

Esirlerin kurtarılması Osmanlı idarecilerinin ve esir yakınlarının girişimlerine muhtaçtı. Özellikle Cezayir'deki ocak ağaları esirlerin kurtarılmasında öne çıkmaktaydı. Buradaki Osmanlı yetkilileri esaret altındaki vatandaşlarını kurtarmak için mücadele ederken, bazı zamanlarda kendileri de bu pazarlıklarda kurtarılmayı bekleyen kimseler olabilmekteydi. Cezayir-i Garb Yeniçeri Ağası İdris tarafından Livorno'da esir bulunan Cezayirli Rum Hasan Ağa'ya cevaben gönderilen 26 Şubat 1633 (16 Şa'ban 1042) tarihli bir mektupta, kendisinin serbest bırakılmasına karşılık ellerinde bulunan dokuz nefer tüccar ve kendisiyle "başa baş" takas için bir papazın gemi ile Livorno'ya gönderildiğini ve mektubun kendisine ulaşmasından sonra Livorno hâkimi ile iletişim kurup durumu açıklaması ve serbest bırakılmasını talep etmesi tenbih edilmektedir. İdris Ağa mektubunda, Hasan Ağa'nın serbest bırakılmaması durumunda ellerinde bulunan Hıristiyan esirlerin akıbetinden kendilerinin sorumlu olmayacağı yönünde tehditkâr cümlelere de yer verilmekteydi²⁶. Rum Hasan Ağa'nın özgürlüğüne kavuşmasının ne kadar önem arz ettiği Yeniçeri Ağası İdris'in aynı tarihli başka bir mektubundaki tepkisinden anlaşılmaktadır. Sözü edilen ilk mektubun gönderildiği tarihte, bu defa da Livorno hâkiminin ricasını içeren bir mektuba karşılık, yeni bir mektup yazma ihtiyacı hissedilmişti. Mektupta şimdiye kadar Rum Hasan Ağa'nın bırakılmadığını, esir ve tüccar arasından serbest bırakılan dokuz nefer kimsenin mektupla birlikte kendilerine ulaşınca Ağa'nın derhal serbest bırakılmasını aksi takdirde bundan sonra fidyeleri ödense bile, hiçbir esirin gönderilmeyeceği bildirilmekteydi²⁷. Daha sonraki belgelerde Rum Hasan Ağa ile ilgili görüşmeler söz konusu edilmediği için kendisinin özgürlüğüne kavuştuğu sonucunu çıkarmamız mümkündür.

²⁴ Toskana Grandukalığı'nda kullanılan altın para.

²⁵ Capponi 2001, 143.

²⁶ Gallotta 1979, 171-173+ Belge I.

²⁷ 16 Şa'ban 1042 (26. II. 1633) tarihli diğer mektup için bkz. Gallotta 1979, 174-176+ Belge II.

1633 yılının Temmuz ayı sonlarında esir ıtlakına bu defa da Toskana'da tutsak olan ve daha önce Rum Hasan Ağa ile birlikte esir alınan Sarı Ali isimli bir Türk konu olmuştu. Duka II. Ferdinando (1621-1670)'ya Yeniçeri Ağası Ahmed tarafından yazılan mektupta, Sarı Ali'nin özgürlüğüne kavuşması için bir sandık şekerin "fidye-i necat" olarak gönderildiği belirtilerek esirin bırakılmamasının aradaki dostluk ve antlaşmaya uygun olmadığı önemle vurgulanmıştır. Sarı Ali'nin serbest bırakılması bizzat Duka Ferdinando'dan talep edilirken, serbest bırakılmaması durumunda gönderilen bir sandık şekerin parasının geri ödenmesi istenmekteydi²⁸. Bu olay karşısında görüşmelere konu olan esir Sarı Ali'nin mi yoksa özgürlüğüne kavuşmasının bedeli olarak gönderilen bir sandık şekerin mi önemli olduğu ilginç bir mevzudur. Bu mektupla aynı gün Cezayir-i Garb beylerbeyi Hüseyin Paşa mührüyle gönderilen diğer bir mektup da aynı istekleri yansıtmaktadır. Fakat sonraki tarihlere ait belgelerde ne Sarı Ali'den ne de bir sandık dolusu şekerden bahsedilmediği için Sarı Ali'nin akıbetini bilemiyoruz²⁹.

Bundan sonraki belgelerde Sarı Ali'den söz edilmezken, Ferdinando de Medici'den bu defa da başka bir esirin serbest bırakılmasına dair yardım talep edildiğini görüyoruz. Düşman topraklarında esaret ızdırabı çeken Mehmed isimli Türk'ün kurtarıcısı da yine sandıklar dolusu şeker olacaktır. Belgelerde sık sık adı *Pedri* veya *Pedro* (Pietro) olarak geçen bir tacir vasıtasıyla Mehmed'in özgürlüğü için üç sandık şeker Toskana yetkililerine yollanmıştı. Duka'dan da tutsak Türk'ün serbest bırakılmasına icazet vermesi, bu yapılmadığı takdirde söz konusu şekerlerin bedellerinin gönderilmesi nazik bir dille rica edilmişti³⁰.

Bu döneme ait belgeler arasında yer alan tarihsiz bir mektup ise diğerlerine göre hayli farklı bir esir pazarlığından bahsetmektedir. Bizzat Duka'nın kendisine teslim edilmek üzere yazılmış olan bu mektupta üç Türk yetkilisinin ismi geçmektedir. Mektup yazılmadan üç-dört ay önce Toskana topraklarında bulunan Mehmed, Piri Efendi ve Koca Kadı Abdurrahman Efendi Granduka'nın daveti üzerine meclisinde bulunmuşlar ve iki defa kendisiyle görüşme fırsatını yakalamışlardı. Bu yüzyüze görüşmeler sırasında

²⁸ ASF., MP 4274/A, Ins. I, c. 33; 18 Muharrem 1043 (25. VII. 1633) tarihli belge için ayrıca bkz. Gallotta 1979, 179-181+ Belge IV; Bono 2003, 473-474.

²⁹ 18 Muharrem 1043 (25. VII. 1633) tarihli mektup için bkz Gallotta 1979, 181-183+ Belge V.

³⁰ 18 Muharrem 1043 (25. VII. 1633) tarihli belge; Gallotta 1979, 185-186+ Belge VII; Ayrıca bkz. s. 186-188+Belge VIII. Tıpkıbasımı verilen ilk vesikada belgenin numarası VI ikincisinde ise VII olarak kaydedilmiştir. İçeriği aynı olan belgelerin ilkinde Mirimiran Hüseyin Paşa, ikincisinde ise Yeniçeri Ağası Ahmed imzası bulunmaktadır.

Granduka'dan Mağazacı Sankınç³¹ Mehmed isimli bir kimsenin serbest bırakılmasını rica etmişlerdi. Granduka adı geçen Mehmed'i, Floransa'da bulunan bir esiri üç-dört ay eğittikten sonra bir akçe talep etmeden salıvereceğine söz vermişti. Görüşmenin ardından üç-dört ay geçmiş ve Granduka'nın sarayında misafir ettiği Türklere vermiş olduğu söz kendisine hatırlatılarak, Mağazacı Sankınç Mehmed'in serbest bırakılması yönünde bu üç şahıs tarafından bir mektup kaleme alınmıştır. Mektupta adı geçen esirin asıl vazifesi ve eğitmekle yükümlü olduğu esirin kim olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır³².

Granduka Cosimo'ya gönderilen tarihsiz iki belgede, esir alınarak küreğe konulan Karadenizli Kara Mahmud'un annesinin, oğlunun kurtarılması için gösterdiği çaba esaretin sosyal açıdan da o dönem Türk toplumu nasıl etkilediğine bir örnek teşkil etmektedir. Kaptan Paşa'nın hizmetinde olup ne suretle denizde bulunduğu tam olarak anlaşılamayan Küçük Şaban Reis'in gemisi Türk sularına dönerken Floransa kadırgaları tarafından ele geçirilmiş ve içindeki mürettebatla birlikte Toskana'ya götürülmüştü. Gemi mürettebatı arasında Karadenizli Kara Mahmud isimli kimse de Toskana kadırgalarına kürekçi olarak yerleştirilmişti. Esir Türk'ün fakir bir de annesi bulunmaktaydı. Oğlunun esir olması, anneyi oğlunu kurtarmak üzere Osmanlı yöneticilerine başvurmaya sevk etmişti. Mektubun yazıldığı Osmanlı idaresine birkaç defa başvuruda bulunan yaşlı kadının ısrarları neticesinde Toskana yönetimine Kara Mahmud'un serbest bırakılmasına dair daha önce yazılan bir mektup, esirlerin kurtarılmasında aracı olan Gaspar (Kaspar) isimli bir tacirle yollanmasına rağmen bir sonuç elde edilememişti. Öyle ki kendilerine teklif edilen para da bir işe yaramamıştı. Yaşlı annenin ricaları neticesinde oğlunun salıverilmesi için oldukça yumuşak ifadeleri içeren son mektupta herhangi bir durumda Osmanlı ülkesine "*Granduka'nın işi düşmüş olsa idi*" bunun bir şekilde halledilmiş olacağı vurgulanmaktaydı. Siyasi bir üslupla yazılan her iki mektupta da bu ricanın geri çevrilmemesi ve esirin adı geçen tacirin adamı Aleksandro ile gönderilmesi istenmekteydi³³. Bundan önceki diğer yazışmalarda olduğu gibi Kara Mahmud'un akıbetine dair başka bir belgeye rastlanamamıştır. Bu nedenle kendisinin durumu hakkında bildiklerimiz bu kadarla sınırlı kalmaktadır.

Tabi ki söz konusu esirler sadece Türklere ibaret değildi. Cezayir başta olmak üzere diğer garp ocaklarında da birçok İtalyan tutsak bulunmaktaydı. 5 Haziran 1607 tarihinde Benedetto Savignano di Arenzano kaptanlığındaki *S. Caterina Buona Ventura* isimli gemi Livorno'ya giriş yaptığı anda beraberinde

³¹ Kelime için bkz. Ek II.

³² ASF., MP 4274/A, Ins. VI, c. 20; Ayrıca bk. Gallotta 1979, 188-190+ Belge VIII.

³³ ASF., MP 4274/A, Ins. VI, cc. 17-24.

bir kısım ticari emtia dışında fidyeleri ödenen iki Hıristiyan tutsağı da getirmişti. 1609 yılı Ekim ayında ise iskeleye yanan *Santa Maria* gemisinden tutsaklıktan fidye karşılığı kurtarılan üç kişi imişti³⁴.

Buna benzer yazışmaları gösteren Türkçe belgeler XVII. yüzyıl boyunca sürüp gitmektedir. Örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte esir pazarlıkları sadece bu konu üzerinde yoğunlaşmamaktadır. Belgeler incelendiğinde tutsaklığın yanı sıra her şeye rağmen, ticaretin zarar görmemesine gösterilen dikkat ve esirlerin kurtarılmasında önemli bir rol oynayan tüccar taifesinden kimseler de göze çarpan diğer mühim konulardır.

Esaret Başka Ticaret Başka

Daha önce belirtildiği üzere tutsaklık siyasi, askerî ve ticarî bir gerçek olmakla birlikte Akdeniz’le herhangi bir şekilde bağı olan ülkeler arasındaki siyasi münasebetlerin yönünü belirleyen en önemli unsurların başında ticari menfaatler gelmektedir. Mevcut belgelerde söz konusu esir ıtlakı veya mübadelesine dair zaman zaman her ne kadar sert üsluplar kullanılsa da, yazılan mektupların bir kenarında kısaca bahsedilen ticari çıkarlar bu konuların dışında tutulmaya çalışılmıştır. Mektuplarda esirlerin kurtarılmasına dair istek ve ricalar sıralanırken sık sık “*tüccara emanımız emandır, iskelelerimiz açıktır; gelüp gitsünler*”³⁵, “*Bazirgana asla söz yokdur*”, “*iskeleler bozulduğuna rızamız yokdur; sizün dahi rızanız olmayı*”³⁶ ve “*tüccar dahi asüde hal üzere varup geleler*”³⁷ gibi ticaret ve alışverişin korunmasının bu konular dışında tutulmasını arzulayan ifadeler sıralanmaktadır.

Toskana ve Cezayir Eyaleti arasındaki ticaret akışına bazı zamanlarda eşkıya da zarar verebilmekteydi. XVII. yüzyılın ikinci yarısında yazışmalara konu olan Pedro (Pietro) isimli bir haydut, Osmanlı yöneticilerinin canını oldukça sıkıyordu. Cezayir’e Floransa bayrağı altında gelen Pedro’nun nasıl bir işe karıştığı pek açıklanmamıştır. Ancak yukarıda bahsedilen Rum Hasan Ağa’nın kurtarılmasına dair Cezayir-i Garb Yeniçeri Ağası İdris tarafından Livorno hâkimine yazılan 26 Şubat 1633 tarihli ilk belgede; “*ve Pedro senün sancağın ile ve emanla gelmişdür ve bizüm sancağımız ile bir gemi eman üzere varup böyle hyânet etmiş olsa idi biz âna bir hakaret iderdük ki âhara ibret olurdu*”³⁸ şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Bununla da yetinilmeyip olayın

³⁴ Salvadorini 1982, 71-72.

³⁵ Gallotta 1979, 171-173+ Belge I.

³⁶ Gallotta 1979, 174-176+ Belge II.

³⁷ Gallotta 1979, 181-183+ Belge V.

³⁸ 16 Şa’ban 1042 tarihli belge için bkz. Gallotta 1979, 174-176+ Belge II.

duyulması üzerine Pedro'nun Cezayir'de bulunan babası ve kardeşi hemen tutuklanmıştı. Hemen ardından Mirimiran Hüseyin Paşa tarafından II. Ferdinando'ya yazılan bir mektupta adı geçen Pedro'nun yandaşları ile birlikte Toskana hükümeti tarafından yakalanarak tutuklanması memnuniyetle karşılanmış, iki ülke arasındaki ticari münasebetlerin devam etmesi için Toskanalı tüccarın emniyet içinde Cezayir'e gelebilecekleri ve bunun için Cezayir hükümetinin gerekli tedbirleri alacağı teminatı verilmişti³⁹. Pedro meselesi kapandıktan sonra esirlerin kurtarılmasında *fidye-i necat* olarak Toskana'ya gönderilen bir sandık dolusu şekerler de daha önce tutuklanan Pedro'nun tacir kardeşi ile yollanmıştı. Burada konunun çözümlenmesi üzerine bu kimsenin Cezayir yönetimi tarafından hem serbest bırakıldığı hem de karşı taraftaki başka bir Türk esirin kurtarılması için aracı olarak kullanıldığını varsayabiliriz⁴⁰.

Bazı İtalyan devletleri Türk idarecilerle girdikleri karşılıklı olumlu ilişkiler münasebetiyle hediyeler göndermeyi âdet edinmişlerdi. Bu hediyeleşmelerde tutsak olan birkaç yurttaşın özgür bırakılarak gönderilmesi de görülmekteydi. Bir iyi niyet göstergesi olarak bu tür hediyeleşmeler her iki taraf için de bir gelenek haline almıştı. Örneğin, 1622 yılında Toskana Grandukası II. Ferdinando, Cezayir Dayısı Yusuf'a hediye olarak serbest bıraktığı on iki esiri göndermişti⁴¹. II. Ferdinando, ayrıca Hüseyin Paşa'ya yirmi dört endaze çuha ile yirmi dört endaze yeşil kadife kürk yollamıştı. Bu hediyeler Türk yöneticilerini bir hayli memnun etmiş olmalı ki Toskana'dan gelen tacirlere her türlü kolaylığın sağlanacağı ve oradan talep edilecek her türlü metain hemen hazır edileceği bildirilmekteydi. Gelen hediyelerin karşılığı olarak ise dört-beş adet "*doru at*" gönderilmişti⁴².

Tabi ki bu durum her zaman geçerli olmayıp, siyasi ve ticari müzakerelerde esirler iki ülke arasında sorun yaratabilmekteydi. Duka I. Francesco'nun 1575 yılında Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilerini düzenlemek amacıyla İstanbul'a gönderdiği elçisi burada hiç de beklemediği bir durumla yüz yüze gelmişti. Çünkü daha önce Toskana'da köle olarak bulunan ve aynı tarihte serbest bırakılarak İstanbul'a gelen Türkler, Osmanlı yöneticilerine tutsaklık dönemlerinde yaşadıkları kötü muamelelerden bahsedince elçi oldukça zor duruma düşmüştü⁴³. XVII. yüzyılın ilk yarısında St. Stephen Şövalyeleri'nin

³⁹ 18 Muharrem 1043 (25. VII. 1633) tarihli mektup için bkz. Gallotta 1979, 177-179+ Belge IV.

⁴⁰ ASF., MP 4274/A, Ins. I, c. 33.

⁴¹ Bono 1987, 847.

⁴² ASF., MP 4274/A, Ins. VI, c. 3; Ayrıca bk. Gallotta 1979, 183+Belge V; *Doru at* gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi kara olan atlar için kullanılan bir tabirdir.

⁴³ Bono 2003, 269.

Floransa kadırgalarıyla yaptıkları faaliyetler ve Arnavutlarla olan ilişkilerine rağmen, Toskana Grandukası hala Osmanlı Devleti'nden ticari antlaşmalar koparmaya çalışmaktaydı⁴⁴.

Esir Mübadelesinde Aracılar

Esirlerin karşılıklı veya tek taraflı serbest bırakılmaları sırasındaki teslimatta nasıl bir yol izlendiği de oldukça ilginç bir konudur. Bu mevzu daha geniş kapsamlı ayrı bir çalışma konusu olacağı için burada sadece ele alınan döneme ait belgelere yansıyan bilgiler çerçevesinde işlenecektir.

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla bu teslimatlar genellikle iki ülke arasında ticaretle meşgul olan ve itimat kazanmış gayrimüslim tacirler vasıtasıyla yapılmaktaydı. Genellikle esirin kendisini kurtarmak isteyen akrabaları veya arkadaşlarının aracılara başvurusu üzerine görüşmeler başlamaktaydı. XVI. yüzyılın sonunda Tunuslu Murad, Livorno'da kürek mahkumu olan kardeşi Koca Ali'yi kurtarmak için İtalyan aracılara toplam bedelin yaklaşık yarısı olan 300 *scudilik* bir kaparo ödemişti. Buna karşılık Tunuslu Türk korsanların elinde bulunan bazı Toskanalı esirler de oldukça iyi bir kefaretle serbest bırakılmaktaydılar. Mesela, 2 Ocak 1615 tarihinde Usta Murad'ın Floransalı *Battista Zanobi Conte* isimli kölesi, *Battista della Torre* tarafından 285 İspanya altın *scudisi* karşılığında kurtarılmıştı⁴⁵. 1626 yılında ise başka bir Magribli yine Livorno'da esir olan yeğeninin kurtarılması karşılığında, bir yıl süreyle geçerli olacak bir antlaşma ile Floransalı Yahudi bir aracı olan Iacob di Ciofes İsrail'e 275 *scudi* ödemeyi kabul etmişti⁴⁶. Artık bir iş kolu haline gelmiş olduğu anlaşılan aracılık sayesinde bazı kimseler Müslüman esirleri ülkelerine götürüp kazanç elde etmek üzere onları toplu olarak Toskana Dukalarından satın alabilmekteydiler. 1630 yılında buna örnek olmak üzere, Yahudi olduğu anlaşılan *Moise Sansone* doksan kadar Türk'ü majestelerinden satın almayı başarmıştı. Tabii ki buradaki amaç kurtarılan esirleri kendi ülkelerinde kefaret bedeli karşılığı satmak idi⁴⁷.

Özgürlüğe kavuşmaktaki diğer bir yöntem ise değiş-tokuşlardı. Bu yöntem her zaman sonuca ulaşamayıp karışıklıklar da ortaya çıkarabilmekteydi. Bir tarafın elinde bulunan bir esir diğer taraftaki diğer esirleri kurtarması ve bir bedel ödemesi şartıyla serbest bırakılırdı. Serbest bırakılan esir ülkesine döndükten sonra antlaşma gereği kurtarmakla yükümlü olduğu esirleri

⁴⁴ Jorga 2005, 326.

⁴⁵ Riggio 1938, 339.

⁴⁶ Bono 2003, 470-476.

⁴⁷ Bono 2003, 492-493.

kurtarmaktan imtina da edebilmekteydi. Bu durumda mağdur taraf, aldatılmışlığın verdiği öfkeyle, bunun acısını sahip olduğu diğer esirlere ceza vererek çıkarmaktaydı⁴⁸. Buna benzer bir örnek de mevcut belgeler arasında yer almaktadır. Daha önce bahsi geçen Pedro isimli eşkıyanın Cezayir’de tutuklu bulunan tacir kardeşi, Pedro’nun yakalanmasından sonra serbest bırakılmıştı. Tabi ülkesine gönderilirken orada bulunan Türk esir Sarı Ali’nin kefareti için bir sandık şeker de kendisiyle gönderilmişti.

Bu tür araçlar Osmanlı Devleti tarafından da desteklenmekteydi. 22 Mayıs 1631 tarihli bir hükümdede; İstanköy Adası’nın Batnos köyünden olan Nikola isimli bir gayrimüslimin, İstanköy kadısının izniyle “*harbî küffar*” elinden yedi Müslümanı kurtarmak üzere görevlendirildiği bildirilmekte ve bu amaçla Cezayir ya da Tunus eyaletlerine geldiği zaman kendisine müdahale edilmemesi hatta tehlikeli bölgelerden geçerken kendisine yardımcı olunması istenmekteydi⁴⁹. Fakat bu gibi kimseler işlerini yaparken bazı yerel yöneticilerin engellemelerine takılabilmekteydiler. 5 Eylül 1604 tarihli bir hükümden anlaşıldığı kadarıyla *Gaspar veled-i Anton* isimli bir zımmî Frengistan’da harbî kefare elinde tutsak olan Türkleri kurtarmak üzere sık sık buraya gitmekteydi. Düşmanların elinde esir olan Müslümanlara bir kefaret bedeli tayin ettirmekte ve onları beraberinde Osmanlı topraklarına getirmekteydi. Getirilen esirlerin kefaret bedellerini tahsil eden Gaspar daha sonra bu paraları yerlerine teslim etmek üzere tekrar Frengistan’a gitmekteydi. Bunu kendisine meslek edinen zımmînin en büyük sorunu ise yol üzerinde bulunan Osmanlı görevlilerinin kendisine müdahalesiydi. Gaspar’ın şikâyeti üzerine Osmanlı hükümeti kendisine bu türlü sıkıntıların yaşatılmaması yönünde gerekli görevlilere uyarı mahiyetinde bir hüküm çıkarmıştı⁵⁰. Arabulucu Gaspar’ın adı Floransa Arşivi’nde muhafaza edilen Türkçe belgelerde de sık sık geçmektedir. İki ayrı merkezden farklı yerlere yazılan bu belgelerdeki ismin aynı kişiye ait olması, kesin olmamakla birlikte, kuvvetle muhtemeldir⁵¹.

Tabi ki İtalya’da da bu işleri takip eden kimseler bulunmaktaydı. Cezayirli Hacı Yusuf ile ortaklık yapan ve Livorno’da yaşayan *Sima di Giuseppe Levi* isimli bir Yahudi Cezayir-Tunus-Livorno hattında karşılıklı olarak tutsakların fidye-i necat karşılığında özgürlüklerine kavuşması için çalışmaktaydı. Sima Levi’nin 1609 yılında ölene kadar iki taraf arasında bu çalışmalarını sürdürdüğü de bilinmektedir⁵².

⁴⁸ Bono 2003, 501.

⁴⁹ 20 Şevval 1040 tarihli hüküm için bkz. BOA., MD. LXXXV, 190/464.

⁵⁰ 10 Rebiü’l-âhır 1013 tarihli hüküm için bkz. BOA, KK. 70, 126.

⁵¹ ASF., MP 4274/A, İns. VI, cc. 17-24.

⁵² Salvadorini 1982, 75 vd.

Sonuç

Sonuç itibariyle XVII. yüzyılın ilk yarısında St. Stephen Şövalyeleri'nin faaliyetlerinin de etkisiyle Osmanlı Devleti ile Floransa arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler oldukça gergindi. Yine aynı dönemde Osmanlı hakimiyetindeki Lübnan'da Osmanlı idaresine baş kaldıran Emir Maanoğlu Fahreddin'in Toskana hükümeti tarafından himaye ve beş yıl Floransa'da misafir edilmesi de bu durumu içinden çıkılmaz bir hale getirmişti⁵³. Bu gerginlik her ne kadar iki devlet arasındaki menfaatleri olumsuz etkilese de ilişkiler özellikle Cezayir ve Tunus ocaklarındaki yöneticiler aracılığıyla devam ettirilmeye çalışılmaktaydı. Böyle bir dönemde hem ticari hem siyasi faaliyetler iç içe girmişti. Yukarıda ele alınan ilişkiler daha çok tutsaklık üzerinde yoğunlaşsa da ticari münasebetlerin zarar görmemesi için iki taraf yöneticilerinin de olabildiğince yumuşak bir tavır takındığı görülmektedir.

Osmanlı Devleti Akdeniz'deki etkinliğini başta devletin el altından desteklediği Garp Ocakları'ndaki leventlerin de içinde bulunduğu bir siyasetle devam ettirme çabası içerisindeydi. Buna karşılık Floransa Devleti yöneticileri de kendi çabalarıyla kurdukları St. Stephen Şövalyeleri'ni, denizlerdeki ticari çıkarlarını korumak ve Türklere karşı bir tehdit oluşturabilmek üzere kullanmaktaydı. Bu mücadeleler sadece bahsedilen bölgede değil bütün Akdeniz'de sürüp gitmekteydi. Zaman zaman bu siyaset kısır bir döngü halini de alabilmekteydi. Çalışmamızda denizlerdeki bu siyasetin doğal bir neticesi olarak tutsak edilen Türklerin esaret hayatı ve bunlara bağlı olarak iki taraf arasında sürdürülmeye çalışılan ticaret ağırlıklı münasebetler de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler İtalya Yarımadası'nın sadece bir bölgesi ve belirli bir dönemi için geçerli olup, ileride yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmalara diğer denizci İtalyan devletlerinin de dahil edilmesiyle oldukça önemli sonuçlar ortaya çıkacak ve bölgenin bütününe gösteren bir panorama sunulabilecektir.

⁵³ Emecen 1995, 81; Galluzzi 1882, 191-201.

BİBLİYOGRAFYA

a. Arşiv Belgeleri

1- BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

MD (Mühimme Defteri) VII, MD LXXXV, KK (Kamil Kepeci) 70.

2- ASF (Archivio di Stato di Firenze)

ASF., *Mediceo del Principato 4274/A*, İns. I, c. 33; İns. VI, c. 3, c. 17, c. 20, c. 24.

3- A.S.V. (Archivio di Stato di Venezia)

A.S.V., *Documenti Turchi*, Busta 10, no 1184 ve 1185.

b. Basılı Eserler

- Altuğ 2005 Uğur Altuğ, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Akdeniz Siyasetinde Korsanların Rolü”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 34, Kasım-Aralık-Ocak, 289-95.
- Angiolini 1997 Franco Angiolini, “Slaves and Slavery in Early Modern Tuscany (1500-1700)”, *Italian History & Culture* 3, 67-86.
- Argenti 1934 Philip P. Argenti, *The Expedition of the Florentines to Chios (1599) described in Contemporary Diplomatic Reports and Military Dispatches*, London.
- Bombaci 1939 Alessio Bombaci, “Diplomi Turchi del R. Archivio di Stato di Firenze, I. Lettere da Tunisi ai Granduchi di Toscana (1626-1703)”, *Rivista degli Studi Orientali*, Vol. XVIII, 199-217.
- Bono 1987 Salvatore Bono, “Yeniçağda İtalya’da Türk-Müslüman Tutsaklar”, Çev. Mahmut Şakiroğlu, *Erdem* 3/9 (Eylül), 837-48.
- Bono 2000 Salvatore Bono, “L’Italia e il Maghreb dal XVI al XIX Secolo”, *Levante*, Rivista del Centro per Le Relazioni Italo-Arabe dell’IsIAO, Anno XLII/1 (Dicembre), 1-15.
- Bono 2001 Salvatore Bono, “Cavalieri di Santo Stefano nella Storia del Mediterraneo”, *Atti del convegno L’Ordine di Santo Stefano e il Mare (Pisa, 11-12 maggio 2001)*, *Quaderni Stefaniani*, Anno Ventesimo, 21-29.
- Bono 2003 Salvatore Bono, *Yeniçağ İtalya’sında Müslüman Köleler*, Çev. Betül Parlak, İletişim Yayınevi, İstanbul.

- Bono 2006 Salvatore Bono, "Malta e Venezia fra Corsari e Schiavi (Secc. XVI-XVIII)", *Mediterranea, Ricerche Storiche*, Anno III, Agosto, 213-222.
- Bostan 2004 İdris Bostan, "Akdeniz'in Zorlu Korsanları Uskoklar Adriyatik'te Korsanlar ve Deniz Gazileri", *Toplumsal Tarih*, 127, Temmuz, 64-71.
- Bostan 2009 İdris Bostan, *Adriyatik'te Korsanlık Osmanlılar, Uskoklar, Venedikliler 1575-1620*, İstanbul.
- Bouazi 2002 Brahim Bouazi, *XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Garb Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ticari İlişkileri*, Dan. İdris Bostan, İstanbul Üni. SBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bozkurt 2002 Nebi Bozkurt, "Korsan", *TDV İA.*, C. 26, 210-212.
- Bracewell 2009 Catherine Wendy Bracewell, *16. Yüzyılda Adriyatik'te Korsanlık ve Eşkıyalık Senjli Uskoklar*, Çev. Mehmet Moralı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Braudel 1990 Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Çev. M. Ali Kılıçbay, C. 2, İstanbul.
- Brummett 2009 Palmira Brummett, *Osmanlı Denizgücü Keşifler Çağında Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi*, Çev. H. Nazlı Pişkin, İstanbul.
- Capponi 2001 Niccolò Capponi, "Strategia Marittima, Logistica e Guerra Navale sotto Ferdinando II de' Medici (1621-1670)", *Atti del convegno L'Ordine di Santo Stefano e il Mare (Pisa, 11-12 maggio 2001)*, *Quaderni Stefaniani, Anno Ventesimo*, 131-144.
- Diaz 1987 Furio Diaz, *Il Granducato di Toscana-I Medici*, Torino.
- Emecen 1995 Feridun Emecen, "Fahreddin, Ma'noğlu", *TDV İA*, C. 12, 80-82.
- Erdoğan 1998 M. Akif Erdoğan, "Chattel Slavery in Ottoman Cyprus (1580-1680)", *Archiv Orientalni, Supplementa VIII, Academy of Sciences of The Czech Republic Oriental Institute, Praha*, 121-128.
- Gallotta 1979 Aldo Gallotta, "Diplomi Turchi dell'Archivio di Stato di Firenze, Lettere da Algeri ai Granduchi di Toscana (XVII Secolo)", *Studi Magrebini*, XI, 167-205.

XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Toskana Grandukalığında Türk Esirler

- Galluzzi 1822 Riguccio Galluzzi, *Storia del Granducato di Toscana*, Tomo Quinto, Libro Sesto, Firenze.
- Griswold 2000 William J. Griswold, *Anadolu'da Büyük İsyân 1591-1611*, Çev. Ülkün Tansel, İstanbul.
- Jorga 2005 Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1538-1640)*, Haz. Erhan Afyoncu, İstanbul.
- Mangio 2001 Carlo Mangio, "Alcune considerazioni sulla politica Mediterranea di Cosimo II e di Ferdinando II", *Atti del convegno L'Ordine di Santo Stefano e il Mare (Pisa, 11-12 maggio 2001)*, *Quaderni Stefaniani, Anno Ventesimo*, 113-128.
- Mantran 1988 Robert Mantran, "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Akdeniz'de Ticaret, Deniz Korsanlığı ve Gemiler Kafileleri", *Bulleten LII/203*, 686-695.
- Ricci 2005, Giovanni Ricci, *Türk Saplantısı Yeniçağ Avrupa'sında Korku, Nefret ve Sevgi*, Çev. Kemal Atakay, İstanbul.
- Riggio 1938 Achille Riggio, "Tabarca e il Riscatto degli Schiavi in Tunisia da Kara-Othman Dey a Kara-Moustafa Dey 1593-1702", *Atti della R. Deputazione di Storia patria per la Liguria*, III, 255-346.
- Salvadorini 1982 Vittorio Salvadorini, "Traffici e schiavi fra Livorno e Algeria nella prima decade del '600", *Bolletino Storico Pisano*, LI, 67-104.
- Selânikî 1999 Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî (1003-1008/1595-1600)*, Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul (TTK Yayınları).
- Şakiroğlu 1984 Mahmut S. Şakiroğlu, "Uskok'lar", *Türk Ansiklopedisi*, C. 33, 101.
- Uzunçarşılı 1954 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/2, Ankara (TTK Yayınları)

Mikail Acıpınar

EKLER

EK-I

خطاه زنده فروماندند و بدین کلام
 عشرت ما برکت است و جامه لوده جلوه الیوم و در وقت نماز است
 خواجه میر یوسف در سال اروضه بگری در وقت اندازن جو عالی بگری در وقت اندازن بشین قطعیه کوزه کوزه عی الزواج
 اولین و اعلا فروزاده از کون و بعد و کس منور خواجه میر علی طایفه بخار تمام زنی بی شکر از ایوب سینه خا طریک
 بچینه کند و کلام رعایت اولی و کلام رعایت دوم و کلام رعایت سوم و کلام رعایت چهارم و کلام رعایت پنجم
 فاطمه بکر بچینه کلام رعایت اولی و کلام رعایت دوم و کلام رعایت سوم و کلام رعایت چهارم و کلام رعایت پنجم
 و وزن شایع مطلوب این حاضر کرد و ملحق به اولی و کلام رعایت دوم و کلام رعایت سوم و کلام رعایت چهارم و کلام رعایت پنجم
 مستطیع بار

222

ASF., MP 4274/A, Ins. VI, c. 3.

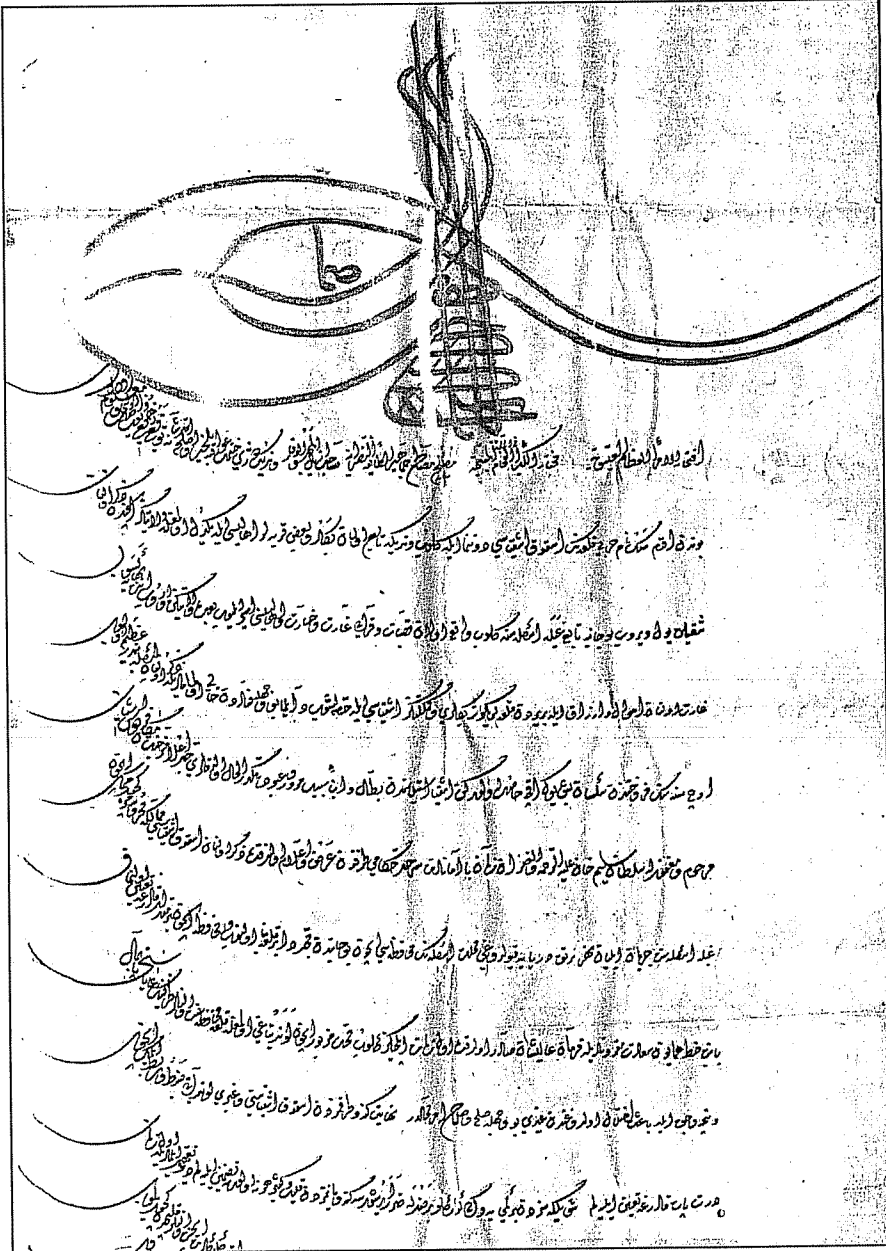
EK-II

20

جلد و قلم کز بد سی و اولوی کرم صابیه و لطف معذنی و انوار انعام
 قرآن دوقده حضور درینده و مجلسین
 چه در سلام و دعای صلی علیها و آلهینان بود که بوقایر و پاری آندری
 و قوجه قافی عبد الرحمن آندری انزه دایکن نری مجلسین دعوت آیدوب
 الکی گره کرسوب آخرب مجلسین و اوچر کند و کردن خفره چی صنتیج خدی
 بزه باغله دیو جان ایلا بکیزه لطف کردن بزه باغله کوز و بعن اوچه دورت
 برای بر بشاری تعلیم ایله سون دورت آیدین صلیک بر آچی نر صالحی برون دیو
 آقرار ایلا بکیزه ایمای قاره و وصل اولوقن دورت برای تمام اولمشاید
 لطف ایلا برون خنور خدی آقرار و قو ککره طورو ب آراد مالکیه لطف آید
 شهر تکون قول و آقرار کون حره بر قدرار او مکرر ادا
 ایهم محمد واری
 و عبد العون
 الطغام

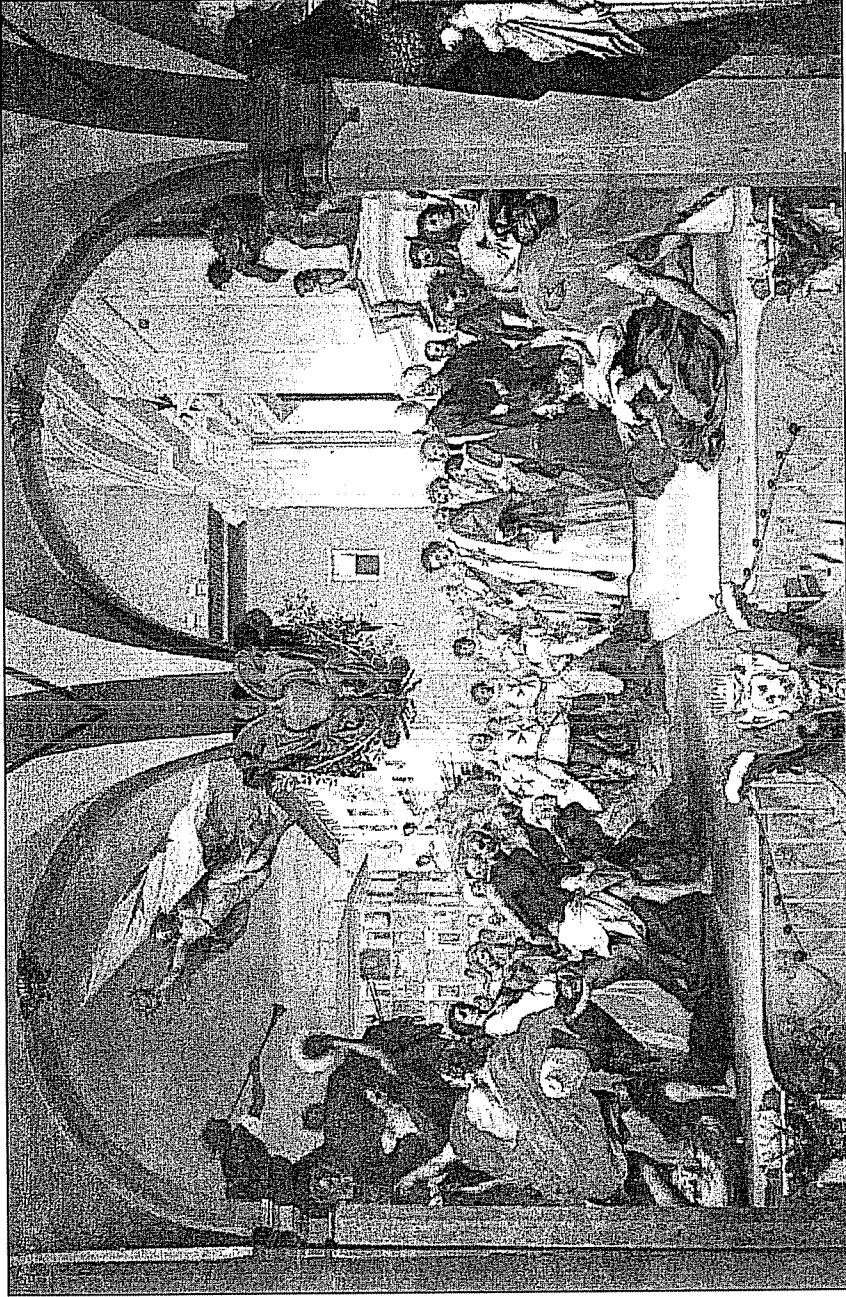
ASF., MP 4274/A, Ins. VI, c. 20.

EK-III

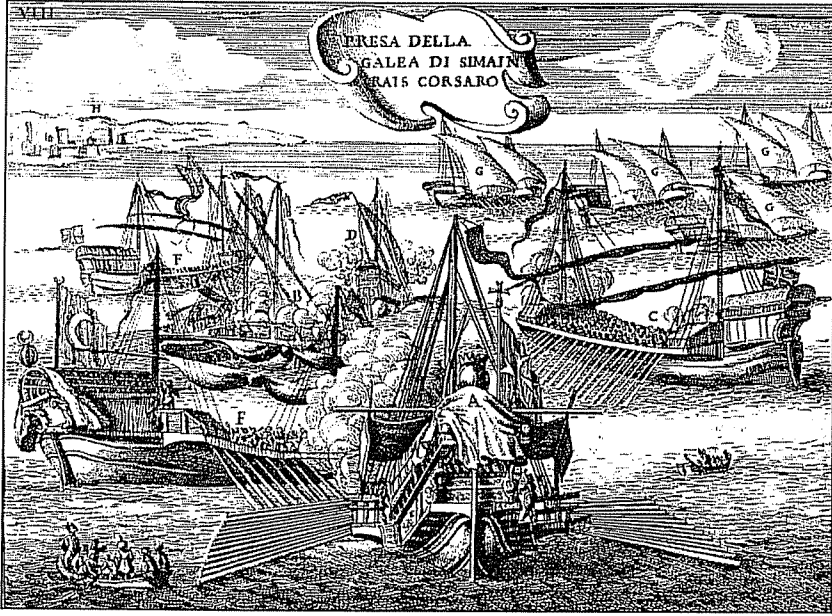

ASV, Documenti Turchi, Busta 10, no 1184.

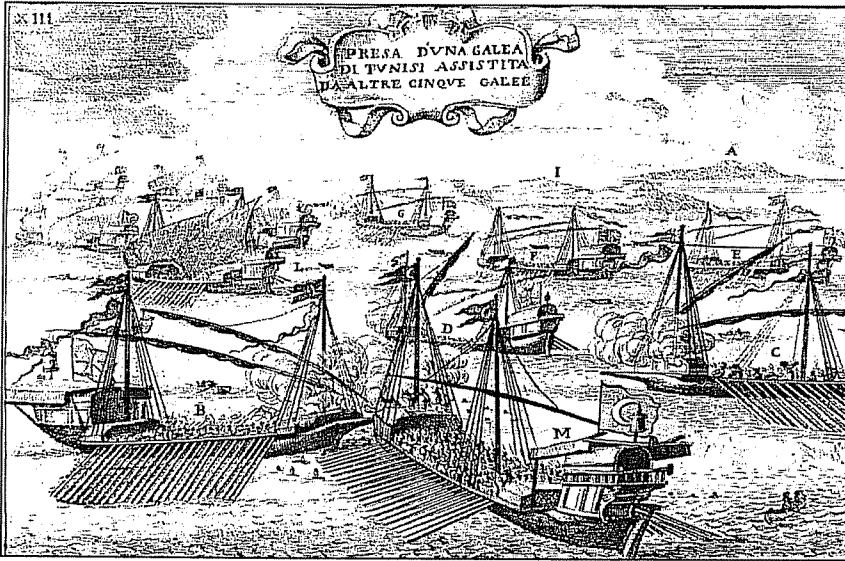
EK-IV

Bona Seferi'nden Dönen Şövalyeler (Baldassare Franceschini, 1640 civarı)

Ek 5: Türk ve Toskana gemilerinin mücadelesi. F. Fontana, *I Pregi della Toscana*, Firenze 1701, adlı eserden.

Ek 6: M: Tunus kadırgası, G: Murat Reis'in kadırgası: ve Toskana kadırgaları. Fulvio Fontana, *I Pregi della Toscana...*, Firenze 1701, adlı eserden.

EK-VII

Pietro Tacca'nın I. Ferdinando ve dört müslüman esiri simgeleyen "*I Quattro Mori*" isimli anıtı (Livorno 1623), Fotoğraf: Giovanni Dall'Orto